

A népköltészet és műfajai

ismétlő – rendszerező óra
5. osztály

A népköltészet

*„Száll a madár, ágrul ágra,
Száll az ének, szájrul szájra.”*

(Arany János: Rege a csodaszarvasról)

Az irodalmi alkotások eredet szerinti felosztása } népköltészet
műköltészet

A népköltészet olyan irodalmi alkotások összessége, amelyet a nép hozott létre.

- köztudatban léteztek
- írni-olvasni nem tudó közösség alkotásai
- a XIX. században kezdték gyűjteni a népköltészeti alkotásokat

A népköltészet alkotások jellemzői

Keletkezésük

A népköltészet műfajai

népi líra

- népdal
- mondóka

népi epika

- népmese
- népmonda
- hősének
- szólás, közmondás
- találós kérdés
- anekdota

népballada

népi dráma

- kotyolás
- betlehemezés
- regölés
- pütkösdi játék

A népdal:

- a népi líra fő műfaja
- énekszóval előadott költemény
- a szöveg és a dallam szoros egységet képez
- érzelmet, hangulatot fejez ki (öröm, bánat, szerelem stb.)
- éneklésük gyakran alkalomhoz kötött (lakodalom, búcsúztatás, mulatság stb.)
- több mint ötven fajtája van (altató- és bölcsődalok, lakodalmi énekek, szerelmi dalok, katonanóták, mulatónóták stb.)
- természeti kezdőképek, motívumok
- népdalgyűjtők: Kriza János, Erdélyi János, Bartók Béla, Kodály Zoltán, Kallós Zoltán, Vikár Béla, Bodor Anikó stb.

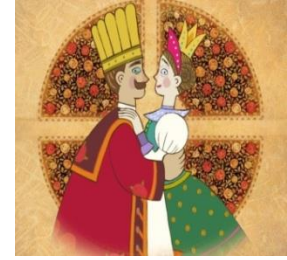

A népballada:

- átmeneti műfaj – líra, epika, dráma
- drámai és lírai elemekkel átszőtt elbeszélő költemény
- „Tragédia dalban elbeszélve.” (Greguss Ágost)
- tragikus történetet mond el, cselekménye sűrített, szaggatott
- felépítése drámai, gyakori a párbeszéd
- témája: szerelmi, családi konfliktus, sorscsapás, áldozat, történelmi esemény, baleset stb.
- jellemzői: baljós előjelek, homályos utalások, időbeli kihagyások, térbeli váltások, elhallgatás, választékos, régies szóhasználat, állandó jelzők, ismétlések, fokozás
- régi stílusú balladák – új stílusú balladák

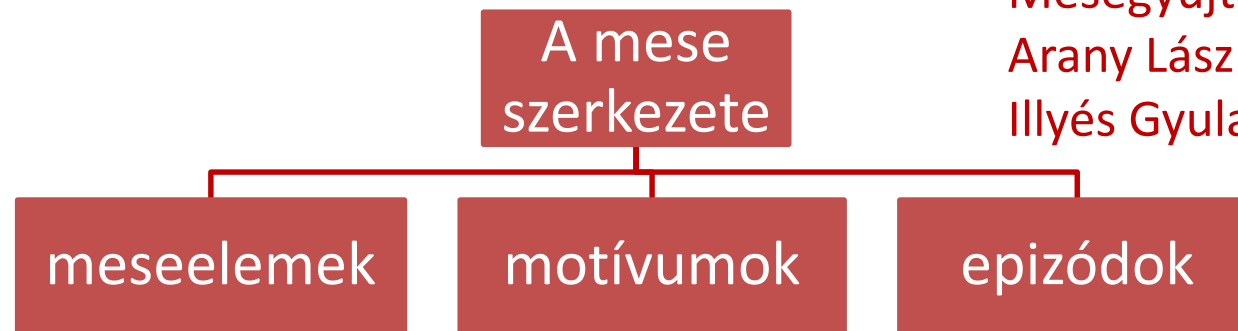

A népmese:

- kisépikai műfaj (általában prózai, de lehet verses is)
- témája nem a hétköznapi valóság – mindig szokatlan, csodás dolgokban bővelkedik, kitalált, hihetetlen történet
- szórakoztat és egyúttal tanít; előadásmódja kötetlen
- mesetípusok: tündérmesék , állatmesék, tréfás mesék, csalimesék, láncmesék, hazugságmesék stb.
- jellemzői: leginkább hármas tagolás, csodás elemek, szereplők, mágikus számok, ismétlések – **meseformulák**

Mesegyűjtők: Kriza János,
Arany László, Benedek Elek,
Illyés Gyula, Móra Ferenc...

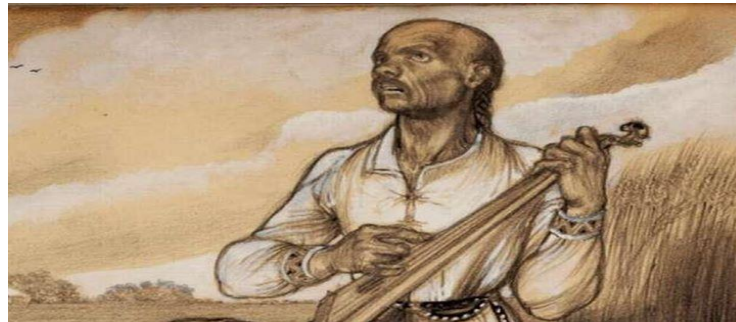

A népmonda:

- prózai elbeszélő műfaj, *igaz történet, história* – epika
- történelmi eseményekről, személyekről, helyekről, természeti jelenségek létrejöttéről, népek eredetéről, hiedelmeiről szóló történetek
- valós jelenséghez kapcsolódnak, de a képzelet a tényeket átalakítja, felnöveszti, csodás dolgokat fűz hozzájuk
- mese – monda (képzelet – valóság, költői – történeti, szórakoztatás – tanítás)
- főbb alfajai: történeti monda, hiedelemmonda, eredetmonda
- mondakör: összefüggő mondák csoportja
- Magyar mese- és mondavilág – Benedek Elek

A hősének:

- epikus (elbeszélő) népköltészeti műfaj
- rettenthetetlen hősök igaz vagy kitalált tetteit mondták el kötött verses formában
- hivatásos énekesek húros hangszerrel kísérve adták elő
- a Balkán-félsziget kultúrája, így a szerb népé is, számtalan hőséneket megőrzött (Kraljević Marko királyfi, Szent Száva stb.)
- a magyar szóbeli hősi ének szinte nyomtalanul eltűnt, elemei a népballadákban, népmesékben maradtak fent

Szólások, közmondások:

A nép körében kialakult állandósult szókapcsolatok, életbölcsességek, melyek tapasztalásokon alapulnak, illetve örök érvényű életigazságokat tartalmaznak.

- Szólások: átvitt értelemben használatosak, rövidek, képszerűek (nem szó szerint kell értelmezni), magyarázatuk gyakran egyetlen szó.

pl.: Itatja az egereket.

- Szóláshasonlatok (valamit valamihez hasonlítunk)
pl.: Szabad, mint a madár.

- Közmondások: átvitt értelemben használatosak, hosszabbak, kerek mondatok, örök igazságot, népi bölcsességet, jótanácsot közvetítenek.

Egyéb műfajok:

- Találós kérdés:
  - rövid, epikus műfaj
  - célja a mulattatás
  - egy tárgy, jelenség vagy fogalom körülírása kérdés formájában
  - két csoport: *tudáspróbák, tréfás kérdések*

Pl.: Édesanyád gyermeke, de neked nem testvéred. Ki az?
Éjjel-nappal mindig jár, mégis egy helyben áll. Mi az?

- Mondóka: dallamos hanglegjtésű, olykor énekelt, erősen ritmikus gyermekversike (pl.: Kerekecske, dombocska).
- Anekdota: Rövid, csattanós, humoros történet – elbeszélés.
- Népi játékok – pl.: Csön-csön gyűrű..., körjátékok

A tanult alkotások felelevenítése

Állapítsuk meg a tanult népköltészeti alkotások műfaját!

Kőmíves Kelemenné —————>

A csodaszarvas —————>

Tündérszép Ilona és Árgyélus —————>

[Megkötöm lovamat...] —————>

Szekula átváltozása kígyóvá —————>

népmese   népdal   népballada   hősének   népmonda

Hogyan folytatódik?

1. Ajándék lónak...

a) ...ne nézd a fogát!

b) ...túros a háta.

c) ...se érti a szavát.

3. Ki mint veti ágyát, ...

a) ...úgy arat.

b) ...úgy ébred fel reggel.

c) ...úgy alussza álmát.

2. Amilyen az adjonisten, ...

a) ...olyan a törölköző.

b) ...olyan a fogadjisten.

c) ...olyan a leánya.

4. Ki korán kel, ...

a) ...fáradt lesz.

b) ...aranyat lel.

c) ...reggelit nyer.

Ajánló

<https://wordwall.net/hu/resource/5066587/n%C3%A9pk%C3%B6lt%C3%A9szet-m>

<https://wordwall.net/hu/resource/301915/n%C3%A9pk%C3%B6lt%C3%A9szeti-alkot%C3%A1sok>

<https://wordwall.net/hu/resource/39364/n%C3%A9pk%C3%B6lt%C3%A9szet-sz%C3%B3keres%C5%91>

<https://wordwall.net/hu/resource/250323/k%C3%B6zmond%C3%A1sok-sz%C3%B3l%C3%A1sok>

<https://www.okosdoboz.hu/feladatsor?id=941>

Isméltés a tudás anyja

- A népköltészet a nép közösen alkotott, megőrzött költészete, amely szájhagyomány útján terjed.
- A szövegek alakulásában az ismeretlen szerzőknek és az alkotást tovább éltető közösségnek egyaránt jelentős szerepe van.
- A szóbeli terjedés következménye a változatok kialakulása.
- A népköltészet gyakori velejárója a zene és a mozgás.

„A néphagyományban több ezer éves bölcsesség van és ez a jövő számára útmutatás.” (Andrásfalvy Bertalan)

Készönöm a figyelmet!

Készítette: Bohata Zsuzsanna